

Propojištěnost v zemědělské prvovýrobě

Marie Prášilová, Rudolf Zeiplet

Summary: The paper studies current situation in agricultural insurance in the Czech Republic. Seven commercial insurance companies offer agricultural insurance to farmers but insuredness within agriculture is unsatisfactory. The State supplies a partial assistance to farmers by means of direct (addressed) subsidies. Entrepreneurs in agricultural production are going to cover pre-defined risks by individual insurance in near future, and certain listed risks will be covered by state subsidies. However, the area needs systém approach.

Anotace:

Příspěvek analyzuje současnou situaci v zemědělském pojištění v ČR. Zemědělské pojištění nabízí zemědělcům 7 komerčních pojišťoven, ale propojištěnost v zemědělství je neuspokojivá. Dílčí pomoc zemědělcům poskytuje stát svými adresnými dotacemi. V nejbližší budoucnosti budou podnikatelé v zemědělské prvovýrobě krýt předem definovaná rizika individuálním pojištěním a vyjmenovaná rizika pokryje stát dotacemi. Celý postup však bude vyžadovat systémový přístup.

Key words: agricultural insurance, risk management, agricultural risk, insuredness, state support

Klíčová slova: *zemědělské pojištění, risk management, rizika v zemědělství, propojištěnost, podpora státu.*

Pojišťovnictví a pojištění je nepostradatelnou součástí moderní společnosti a jejího ekonomického života, má nezastupitelnou pozici v národním hospodářství. Jde o specifickou kategorii kapitálového trhu, která je ve vyspělém světě jedním z nejvýznamnějších odvětví ekonomiky. Pojišťovnictví zasahuje do veškerých činností ekonomiky, ovlivňuje tržní prostředí a vytváří řadu nových pracovních příležitostí. Dává finanční jistotu jednotlivcům, rodinám, podnikatelům i velkým podnikům.

Pojišťovací systém v současných podmínkách České republiky se vyskytuje ve dvou základních formách, a to ve formě sociálního pojištění (zdravotní, nemocenské, důchodové), ve které má rozhodující účast stát, a dále ve formě soukromého pojištění, ve které působí speciální podnikatelské subjekty – komerční pojišťovny. Ty poskytují pojistnou ochranu na komerčních principech.

Pojištění zabezpečuje finanční eliminaci negativních důsledků nahodilosti na podnikatelskou a existenční činnost lidí. Dopady nahodilosti na lidskou společnost a jejich zvládnutí pomocí systematického přístupu řeší risk management. Dobře fungující risk management v pojišťovnictví vytváří soulad mezi rizikem krizových událostí a účinností záchranných systémů.

Specifika zemědělské výroby se odrážejí i v pojištění. Pojišťovny pro zemědělské prvovýrobce vyčleňují speciální, tzv. zemědělské pojištění, které se týká rizik projevujících se na plodinách, zvířatech a v lesích. Rozhodujícím pojistitelným rizikem v pojištění plodin v našich podmínkách je krupobití a dále záplava, vichřice a požár. V pojištění zvířat představují největší ohrožení nákazy, hromadné škody a úhyny. Zemědělské pojištění vychází ze zákona č.363/1999 Sb. o pojišťovnictví, dále z občanského a hospodářského zákoníku a z dalších navazujících právních norem.

V současné době působí na českém trhu sedm pojišťoven, které nabízejí produkty zemědělského pojištění v plné šíři. Tabulka č.1 je přehledem aktuální produktové nabídky podle pojistitelů.

Dominantní postavení na trhu zemědělského pojištění má Česká pojišťovna, a.s., která obhospodařuje kolem 30 tisíc pojistných smluv. Její podíl na trhu však klesá. Tabulka č.2 ukazuje rozdělení trhu se zemědělským pojištěním v České republice v letech 1998 – 2000.

Produktová nabídka pojistitelů je téměř shodná. Základní druhy pojištění nabízejí všechny pojišťovny, které se zabývají zemědělským pojištěním. Speciální druhy pojištění jako pojištění skleníků nebo pojištění drůbeže proti salmonelóze nabízejí jen někteří pojistitelé.

Výsledky

České zemědělství se vyznačuje nízkou propojištěností, která je důsledkem špatné finanční situace v sektoru. Zemědělci omezují výdaje na pojištění a sjednávají si jen nejnutnější pojistnou ochranu. Koncem devadesátých let bylo pojištěno pouze 35% plochy plodin pěstovaných na orné půdě, přičemž v Evropské unii je toto procento řádově dvakrát vyšší. Zvířata jsou propojištěna zhruba z 85%. Uvedený výsledek však nelze přímo porovnat se stavem v unii, kde jsou v jednotlivých státech vytvořeny zcela jiné principy pro krytí možných rizik v zemědělské výrobě (zpravidla s vydatnou podporou státu nebo vytvořením solidárních fondů). Tabulky č.2 a 3 ukazují základní ukazatele zemědělského pojištění u jednotlivých pojišťoven v letech 1998 – 2000.

Od roku 1991 se radikálně snížilo předepsané pojistné, což souviselo s přeměnou formy zemědělského pojištění a s transformací zemědělské výroby v rámci probíhající ekonomické reformy. Zemědělské pojištění je provozováno čistě na komerční bázi bez státní podpory. Zemědělské subjekty se potýkají s nepříznivým hospodářským výsledkem, a proto zemědělské pojištění, jako položku zvyšující náklady, vylučují z nezbytných aktivit. Takovéto snižování nákladů ovšem může na druhou stranu podnik dostat do bankrotu z důvodu živelní nebo nákazové škody.

Zemědělským podnikům by mohla výrazně pomoci státní podpora pojištění. V průběhu 90. let byly na Ministerstvu zemědělství projednány různé varianty forem podpory pojištění podnikatelských aktivit v zemědělství:

1. tvorba vlastního rezervního fondu v každém podniku;
2. všeobecný fond pro likvidaci následků katastrofy (vztahuje se na katastrofy, neřeší běžnou rizikovost výroby u jednotlivých subjektů);
3. založení pojišťovny výhradně zemědělskými subjekty;

4. poskytnutí účasti státu pojišťovně vzniklé v součinnosti zainteresovaných pojistitelů (založení speciální zemědělské pojišťovny, která by byla zajištěna garancí státu);
5. založení pojišťovny zainteresovanými pojišťovnami za účasti státu a zemědělců (založení specializované zemědělské pojišťovny jako akciové společnosti na pojištění plodin proti živelným škodám, pojištění hospodářských zvířat proti důsledkům nebezpečných a velmi nebezpečných nákaz, pojištění proti kalamitním škodám a pojištění dalších škod);
6. zřízení nákazového fondu (kombinace dotačního titulu MZe a příspěvků podnikatelských subjektů).

Současné formy podpory státu zemědělského pojištění jsou určeny na :

- zmírnění ekonomických ztrát, které vznikly chovatelům hospodářských zvířat poškozeným příkázanými režimy hospodaření v důsledku plnění příkázaných režimů chovu hospodářských zvířat v ochranných pásmech vyhlášených při vzplanutí nebezpečných nákaz hospodářských zvířat a černé zvěře,
- podporu vybraných činností zaměřených proti rozšiřování nebezpečných nákaz hospodářských zvířat,
- zmírnění ekonomických ztrát vzniklých v důsledku příkázaného režimu chovu určené skupiny skotu,
- v případě nedočerpání prostředků na předchozí podpůrné podtituly může část těchto prostředků být použita na částečnou úhradu (podporu) zemědělského pojištění.

Stát též poskytuje agrárnímu sektoru podpory na snížení škod mimořádných přírodních katastrof s plošným dopadem (povodně 1997 a 1998, sucho 2000). Velkým problémem státní podpory je jejich nesystémovost. Řada opatření pro snížení ekonomické újmy zemědělských podnikatelů formou finanční podpory z titulu škod a katastrof jsou pro zemědělce málo účinná, protože jsou neplánovaná, těžko očekávaná a nejistá. Ve svých podnikatelských záměrech s touto pomocí zemědělci nemohou počítat na rozdíl od rizik, která jsou z větší části předvídatelná a známá.

Perspektivy zvýšení propojištěnosti zemědělských výrobců

Trh zemědělského pojištění se z pohledu pojistitelů vyvíjí nepříznivě, především z důvodu klesajícího pojistného a dlouhodobě nepříznivého škodního průběhu (tabulka III. a IV.). Pokud bude tento vývoj pokračovat, hrozí ztráta konkurenčního prostředí se všemi negativními dopady na zemědělské subjekty. Výhled z hlediska konkurenčního prostředí není příliš optimistický, neboť s pokračováním prodeje pojištění počítají pouze 3 – 4 pojistitelé. A proto je nutné podporovat zachování konkurenčního prostředí a zvýšit ze strany zemědělských institucí podporu těch pojistitelů, kteří jsou schopni zabezpečit v plném rozsahu problematiku zemědělského pojištění a umožnit jim vytvořit takový pojistný kmen, který bude z ekonomického pohledu pro pojistitele tak zajímavý, že bude ochoten nést rizika spojená se zemědělským pojištěním. Většina zemědělských podniků v souvislosti se špatnou ekonomickou situací své pojistné potřeby pokrývá pouze z části. Propojištěnost plodin je odhadována na 35%, u zvířat na nákazové pojištění na 65%. U pojištění zvířat představuje největší riziko nákaza a to především s ohledem na výši možných škod a nejistotu jejich výkyvu. U

pojištění plodin dochází k pojišťování vybraných rizikových plodin. Tento trend má za následek zvýšení škodního průběhu a tlak na zvýšení ceny pojistného u těchto plodin. Rozhodujícím rizikem je krupobití a nejvíce pojišťovanou plodinou je řepka.

Pro zlepšení současného nepříznivého vývoje v oblasti pojišťování zemědělských rizik je nutné zvýšit propojištěnost jednotlivých zemědělských subjektů, zpřístupnit komerční pojištění všem v zemědělské prvovýrobě a to finančním příspěvkem státu (dotací nejen na nákazové pojištění, ale i na podporu v oblasti pojištění plodin).

U pojištění zvířat je zapotřebí zachovat dotační titul na podporu nákazového pojištění i pro následující roky. Přestože jde o významný posun ze strany státu a první krok k podpoře zemědělského pojištění, ke spokojenosti chybí několik podstatných skutečností:

- garance dlouhodobosti této podpory,
- včasnost vyhlášení dotačního titulu,
- jasně proklamovaný postoj státu k nepojištěným chovatelům,
- vytvoření objektivních a stálých pravidel pro poskytování dotací na zemědělské pojištění.

V případě, že se bude zvyšovat propojištěnost zvířat na nákazové onemocnění, je nutno zajistit zvyšování celkové podpory tak, aby podpora dosahovala úrovně 35% na uhrazené pojistné a byla pro chovatele zajímavá.

V současném ekonomickém prostředí ČR musí prvovýrobci při krytí rizika své činnosti stále spoléhat na vlastní rozumné a uvážlivé rozhodnutí a finanční možnosti. Z hlediska snížení nejistoty v zemědělské výrobě budou i v budoucnu hospodáři kombinovat nejnutnější komerční zemědělské pojištění s finanční kompenzací státu. Důvody výhodnosti zmíněného řešení pojištění zemědělských rizik komerčními pojišťovnami s dotací státu jsou následující:

- komerční pojištění zabezpečí úplné krytí předem definovaného rizika,
- komerční pojišťovna pojistí velkou část rizika prostřednictvím silného finančního potenciálu zahraničních pojišťoven,
- sazby pojistného jsou podle principů pojistné matematiky rozlišeny ve vazbě na rizikovost produktů, takže příspěvky na úhradu škod jsou vybírány v ekonomicky opodstatněné výši,
- pojištění je pro klienta daňový náklad,
- poskytnutím dotace je reálný předpoklad zvýšení propojištěnosti na vyjmenovaná zemědělská rizika a vytvoření dlouhodobé podpory podnikání v zemědělství, jejímž cílem je i zlepšení ekonomické stability zemědělských subjektů.

Tím by se v případě kalamitních škod výrazně snížila nutnost výpomoci ze státního rozpočtu při zmírňování dopadů těchto škod.

LITERATURA

KOL: Vybrané kapitoly z pojišťovnictví. ČAP, Praha, 1994.

PRÁŠILOVÁ, M., ZEIPALT, R.: Zemědělské pojišťovnictví v českém agrárním prostředí.
Závěrečná zpráva, ČZU, Praha, 2000.

WILLIAMS JR., C.A., SMITH, M.L., YOUNG, P.C.: Risk Management and Insurance, McGraw-Hill, Inc., New York, 1995.

Výroční zprávy jednotlivých pojišťoven a materiály České asociace pojišťoven.

Tab.I.: Podíl pojišťoven na zemědělském pojistném trhu (%)

POJIŠTOVNA	1998	1999	2000
Hasičská vzájemná pojišťovna	0,1	0,3	0,5
Česká podnikatelská pojišťovna	0,1	0,2	0,07
Generali	1,1	1,4	1,6
ČS – Živnostenská pojišťovna	1,3	2,5	3,2
MSK (Kooprativa 2000)	2,2	2,4	3,7
Chmelařská pojišťovna (ČSOB pojišťovna)	3,4	6,7	7,7
Česká pojišťovna	91,7	86,6	83,2

Pramen: ČAP, vlastní šetření

Tab. II.: Ukazatele zemědělského pojištění u jednotlivých pojišťoven (tis. Kč) a jejich škodní průběhy (%) – plodiny

POJIŠŤOVNA	Předepsané pojistné			Pojistné plnění			Škodní průběh (%)		
	1998	1999	2000	1998	1999	2000	1998	1999	2000
Hasičská vzájemná pojišťovna	900	1420	2100	380	390	2500	42,22	27,46	119,05
Česká podnikatelská pojišťovna	600	600	-	720	720	-	120,00	120,00	-
Generali	6300	7540	8500	6770	2320	8000	107,46	30,77	94,12
ČS – Živnostenská pojišťovna	7140	11660	12400	13690	8140	18250	191,74	69,81	147,18
MSK (Kooperativa 2000)	11950	10910	15800	10100	22580	22000	84,52	206,97	139,24
Chmelařská pojišťovna (ČSOB pojišťovna)	18460	36710	37250	28420	22570	36000	153,95	61,48	96,64
Česká pojišťovna	510000	475780	395800	558000	417760	445000	109,41	87,81	112,43
							průměrný roční škodní průběh (%)		
							115,61	86,33	118,11

Tab. III.: Ukazatele zemědělského pojištění u jednotlivých pojišťoven (tis. Kč) a jejich škodní průběhy (%) – zvířata

POJIŠŤOVNA	Předepsané pojistné			Pojistné plnění			Škodní průběh (%)		
	1998	1999	2000	1998	1999	2000	1998	1999	2000
Hasičská vzájemná pojišťovna	550	1040	1500	10	890	1750	1,82	85,58	116,67
Česká podnikatelská pojišťovna	900	900	-	390	390	-	43,33	43,33	-
Generali	5250	5840	5500	4350	2590	13980	82,86	44,35	254,18
ČS – Živnostenská pojišťovna	7100	12540	15830	2100	6500	5600	29,58	51,83	35,38
MSK (Kooperativa 2000)	11000	12730	14700	9430	12200	20200	85,73	95,84	137,41
Chmelařská pojišťovna (ČSOB pojišťovna)	17800	28170	27850	10420	20170	25590	58,54	71,60	91,89
Česká pojišťovna	468000	361840	321360	362000	286660	347790	77,35	79,22	108,22
							průměrný roční škodní průběh (%)		
							54,17	67,39	108,64

Pramen: materiály ČAP, vlastní výpočty